

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного університету «Житомирська політехніка»
доктору економічних наук, доценту Ірині ГРАБЧУК*

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора економічних наук, професора, професора кафедри світового
господарства і міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
РЕЗНІКОВОЇ Наталії Володимирівни
на дисертацію ГАВРИШ Анастасії Анатоліївни
на тему: «Фінансово-економічний механізм воєнної підтримки України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 «Економіка»

**1. Актуальність теми дисертаційної роботи та зв'язок з науковими
програмами**

Сучасна міжнародна система безпеки, що склалася після Другої світової війни, перебуває нині у стані глибокої трансформації, яка супроводжується зростанням кількості збройних конфліктів, ескалацією геополітичної напруженості та поступовим руйнуванням усталених механізмів колективної безпеки, унаслідок чого фінансово-економічний вимір забезпечення обороноздатності перетворився на один із визначальних чинників виживання, стійкості та стратегічної перспективи розвитку держав. Цю тезу переконливо підтверджує та обставина, що світові військові витрати зростають десятий рік поспіль і у 2024 р. досягли рекордного показника, причому висхідна тенденція фіксується в усіх без винятку регіонах світу, що свідчить про набуття проблематики фінансування оборони глобального, а не локального характеру.

Принципова складність зазначеної проблематики зумовлена тим, що сама природа сучасної війни докорінно змінилася: вона характеризується високою ресурсомісткістю, технологічною складністю, набуттям ознак гібридності та критичною залежністю від безперервності фінансових потоків, через що традиційні моделі акумулювання ресурсів, які ґрунтувалися на

відносно стабільних бюджетних циклах, довгостроковому плануванні видатків та обмеженій ролі зовнішнього фінансування, втрачають достатню ефективність і не забезпечують ані необхідної швидкості мобілізації коштів, ані належної адаптивності до змін безпекового середовища. Класичні підходи, орієнтовані переважно на централізоване державне фінансування, виявляються неспроможними повною мірою врахувати зростаючу роль приватного сектору, міжнародних партнерств, технологічних стартапів і цифрових фінансових інструментів, які, поряд з альтернативними каналами мобілізації ресурсів, поступово стають невід'ємною складовою сучасної воєнної економіки та потребують теоретичного осмислення й системної інтеграції в єдиний механізм.

Особливої гостроти ця проблематика набуває для держав, що зазнали зовнішньої агресії й змушені вести тривале збройне протистояння, оскільки саме в таких умовах фінансово-економічний механізм воєнної підтримки набуває значення ключової складової оборонної спроможності держави, її економічної стійкості та здатності до довготривалого опору, а відтак потребує переходу від екстреного, ситуативного фінансування до системного, що передбачало б диверсифікацію джерел ресурсного забезпечення, оптимальне поєднання централізованих і децентралізованих механізмів акумулювання коштів та формування науково обґрунтованої моделі управління фінансовими ресурсами оборонного сектору в умовах високої невизначеності.

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених окремим аспектам державних фінансів, економічної безпеки, міжнародної допомоги й розвитку оборонного сектору, проблема формування цілісного фінансово-економічного механізму воєнної підтримки держави залишається недостатньо розробленою, позаяк переважна більшість досліджень має фрагментарний характер і зосереджується на окремих фінансових, макроекономічних або безпекових аспектах, тоді як комплексний підхід, що інтегрував би інструменти, методи та стимули мобілізації ресурсів, джерела фінансування оборони й механізми стратегічного управління ними в єдину систему, досі не набув належного наукового опрацювання, чим і визначаються

актуальність, наукова новизна та практична значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Представлений рукопис Гавриш А.А. порушує актуальну наукову проблематику фінансового забезпечення воєнних потреб держави, значущість якої суттєво зросла в умовах повномасштабної російської агресії проти України. Тематична спрямованість дисертації Гавриш А.А. чітко інтегрована у вектор наукових пошуків Державного університету «Житомирська політехніка», що реалізуються в межах НДР «Механізм подолання наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях». У межах науково-дослідної роботи авторкою проведені дослідження щодо структури та обсягів безпекових пакетів США, обґрунтуванні їх ролі у зміцненні обороноздатності України, ідентифікації джерел формування Державного бюджету України та визначенні напрямів використання фінансових ресурсів в умовах російсько-української війни.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність, академічна доброчесність та повнота висвітлення

Дисертаційна робота Гавриш А.А. на тему «Фінансово-економічний механізм воєнної підтримки України» характеризується логічною, цілісною та послідовною структурою, яка повною мірою відповідає поставленій меті, сформульованим завданням, об'єкту та предмету дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі сформовано теоретичне підґрунтя дослідження фінансово-економічного механізму воєнної підтримки. Аналіз наукових публікацій із використанням сучасних інструментів цифрової аналітики, дозволив виявити ключові напрями розвитку наукових досліджень у сфері оборонного фінансування, міжнародної допомоги та ресурсного забезпечення воєнних потреб держав. Важливим результатом розділу є поглиблення теоретичних підходів до розуміння сутності фінансово-економічного механізму воєнної підтримки та формування авторського трактування даної категорії.

Заслугує на позитивну оцінку здійснена систематизація інструментів воєнної підтримки. Особливий інтерес становить дослідження світового досвіду фінансового забезпечення воєнних потреб та еволюції механізмів воєнної підтримки в умовах збройних конфліктів. Авторкою проаналізовано практики фінансування воєнних кампаній у різні історичні періоди, що дозволило простежити зміну інструментів мобілізації ресурсів залежно від характеру війни, рівня економічного розвитку держав та міжнародного середовища. Отримані результати стали важливою основою для обґрунтування сучасних підходів до формування фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України.

Другий розділ містить результати комплексного аналізу сучасного стану фінансово-економічного забезпечення воєнних потреб України. Авторкою проаналізовано зміни у структурі бюджетних надходжень, визначено роль податкових, неподаткових та зовнішніх джерел фінансування у забезпеченні фінансової стійкості держави. Встановлено, що в умовах війни відбулося суттєве зростання значення міжнародної фінансової допомоги як джерела наповнення державного бюджету, тоді як структура внутрішніх доходів зазнала трансформації під впливом економічного спаду, податкових змін та необхідності концентрації фінансових ресурсів на забезпеченні потреб сектору безпеки й оборони. Розглянуто міжнародний досвід реалізації проєктів державно-приватного партнерства у сфері оборони та безпеки, зокрема практики США, Великої Британії та країн Європейського Союзу щодо залучення приватного капіталу до розвитку оборонно-промислового комплексу, модернізації військової інфраструктури, реалізації інноваційних технологічних проєктів та забезпечення потреб збройних сил. Виявлено найбільш ефективні моделі взаємодії держави і бізнесу, які можуть бути адаптовані до українських умов.

У третьому розділі дисертації містяться пропозиції щодо підвищення ефективності фінансового забезпечення воєнних потреб держави в умовах тривалої війни та післявоєнного відновлення. Значний інтерес становить проведений авторкою аналіз сучасних механізмів оборонних закупівель, на

основі якого обґрунтовано доцільність поєднання централізованих і децентралізованих підходів до забезпечення сектору безпеки й оборони. Найбільш вагомим результатом дослідження є розроблена структурно-функціональна модель фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України, яка забезпечує комплексне бачення процесу мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів для потреб сектору безпеки й оборони. На основі аналізу сучасних викликів і перспектив розвитку оборонного сектору обґрунтовано необхідність створення сприятливого інституційного середовища для залучення державних, приватних та міжнародних інвестицій у сферу оборонних технологій, розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу, підтримки інноваційних розробок і defense-tech стартапів. Запропоновані рекомендації мають практичне значення для формування довгострокової стратегії фінансового забезпечення обороноздатності України та зміцнення її військово-економічної стійкості.

Представлена дисертація демонструє належний рівень обґрунтованості й достовірності сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій, які виносяться на захист. Суттєвою перевагою дисертаційної роботи є поєднання теоретичного осмислення проблематики фінансового забезпечення воєнних потреб із ґрунтовним аналізом сучасних практик функціонування оборонного сектору України в умовах повномасштабної війни. Авторкою послідовно досліджено еволюцію механізмів воєнного фінансування, особливості трансформації джерел формування фінансових ресурсів держави, роль міжнародної допомоги та перспективи залучення приватного сектору до забезпечення оборонних потреб. Такий підхід дозволив не лише виявити наявні проблеми, а й сформулювати обґрунтовані напрями їх вирішення.

Основні результати дисертаційного дослідження пройшли необхідну апробацію та достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях авторки, що підтверджує їх наукову значущість, практичну цінність та відповідність вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Самостійний характер проведеного дослідження, авторський підхід до вирішення поставлених наукових завдань та належне представлення результатів у

наукових публікаціях, свідчать про дотримання здобувачкою принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи не дає підстав для зауважень щодо коректності використання наукових джерел та оформлення цитувань. Перевірка роботи за допомогою системи StrikePlagiarism підтверджує відсутність ознак академічного плагіату, а всі використані у дослідженні наукові положення, статистичні дані та результати досліджень інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями на першоджерела.

3. Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи

Розглядаючи сукупність положень, що виносяться на захист, варто наголосити, що здобувачкою сформовано низку концептуальних і прикладних рішень, які помітно розширюють теоретичний інструментарій фінансового забезпечення оборонних потреб держави. Одержані результати становлять інтерес як для розвитку економічної теорії, так і для практики державного управління, оскільки зорієнтовані на розв'язання важливого наукового завдання, а саме обґрунтування цілісного фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України та підвищення дієвості ресурсного забезпечення сектору безпеки й оборони.

Найвагомішим результатом, що визначає *вперше* одержану наукову новизну, є побудована авторкою структурно-функціональна модель фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України. Її відмінність від наявних розробок полягає в тому, що вона інтегрує п'ять функціональних блоків формування ресурсів (*монетарно-борговий, фіскальний, міжнародно-донорський, інвестиційний та спеціальний*) з ієрархічною управлінською вертикаллю, яка охоплює рівні від стратегічного цілепокладання до безпосереднього виконання воєнних завдань. Цінність такого підходу вбачається в тому, що модель відображає не лише статичну структуру джерел фінансування, а й динаміку перетворення акумульованих коштів на реальну військову спроможність, причому за принципом замкненого циклу, який передбачає залучення, використання, контроль і подальше коригування управлінських рішень. Принциповим є й те, що в межах запропонованої логіки оборонні видатки трактуються не як безповоротне споживання бюджетних

ресурсів, а як стратегічний капітал, здатний відтворювати економічну стійкість держави в довгостроковій перспективі. Саме цей концептуальний зсув, від парадигми «податки як єдине джерело наповнення» до багатоканальної формули фінансування, надає моделі самостійного теоретичного значення.

До положень, що містять елементи *удосконалення*, належить насамперед розширена таксономія фінансово-економічних інструментів воєнної підтримки. На відміну від традиційних класифікацій, орієнтованих переважно на бюджетне фінансування, міжнародну допомогу та класичні боргові інструменти, авторкою запропоновано доповнити систематизацію новою класифікаційною ознакою (*за рівнем інноваційності*) та включити до неї цифрові, децентралізовані й неформальні канали мобілізації коштів, зокрема криптодонати, краудфандингові платформи, цифрові військові облігації та токенизовані активи. Такий підхід дає змогу врахувати ті практики ресурсної мобілізації, що сформувалися безпосередньо в умовах повномасштабної війни й раніше не знаходили відображення в науковому обігу. Окремо варто відзначити обґрунтування доцільності гібридної моделі оборонних закупівель, побудоване на поєднанні переваг централізованого планування (*системність, стратегічна узгодженість, передбачуваність*) з гнучкістю децентралізованих цифрових платформ, а також розвинуті здобувачкою підходи до застосування державно-приватного партнерства у фінансуванні оборонних потреб.

Положення, що *набули подальшого розвитку*, охоплюють авторське трактування змісту самого поняття «фінансово-економічний механізм воєнної підтримки держави», уточнене з урахуванням специфіки воєнного часу, а також стратегічні орієнтири мобілізації фінансових ресурсів і підходи до формування інвестиційної складової відповідного механізму, зорієнтовані на інтеграцію державних, приватних і міжнародних ресурсів у розвиток оборонно-промислового комплексу.

Наведене дає підстави стверджувати, що рівень наукової новизни дисертаційної роботи є належним, а її теоретична та прикладна значущість не викликає сумнівів. Практичне впровадження сформульованих положень

сприятиме підвищенню ефективності фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України.

4. Значення одержаних результатів для науки і практики

Запропоновані авторкою наукові положення сприяють поглибленню наукових уявлень про джерела формування фінансових ресурсів, інструменти та механізми їх мобілізації для забезпечення потреб сектору безпеки й оборони, а також створюють підґрунтя для подальших досліджень у сфері фінансового забезпечення оборонного сектору.

Теоретичні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у практичній діяльності, а саме:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку теоретико-методичних підходів до дослідження проблематики фінансового забезпечення воєнних потреб держави;

- у практичній діяльності органів державної влади – під час розроблення та реалізації заходів державної фінансової політики, спрямованих на забезпечення воєнних потреб держави, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами в умовах воєнного стану, координації внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування, а також формування стратегічних підходів до фінансового забезпечення сектору безпеки й оборони на державному та регіональному рівнях (довідка № 12/102-к від 06.05.2026, видана Департаментом регіонального розвитку Житомирської обласної державної адміністрації);

- у навчально-методичній роботі – під час підготовки навчально-методичного забезпечення та викладання дисциплін економічного, фінансового та безпекового спрямування, зокрема пов'язаних із міжнародною безпекою, державними фінансами, оборонною економікою, національною безпекою та управлінням фінансовими ресурсами (довідка № 12/102-к від 06.05.2026, видана Державним університетом «Житомирська політехніка»);

- у діяльності суб'єктів оборонно-промислового комплексу – під час реалізації інноваційних оборонних проєктів, розвитку співпраці з міжнародними партнерами та залученні додаткових джерел фінансування.

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження підтверджується тим, що запропоновані авторкою підходи до вдосконалення фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України орієнтовані на вирішення актуальних проблем фінансового забезпечення оборонного сектору. Практичну цінність одержаних результатів засвідчує їх впровадження у діяльність органів державної влади, освітніх установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження результатів дослідження.

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Аналіз змісту 15 опублікованих праць авторки, серед яких 2 монографії, 1 стаття у виданні, що індексується в наукометричній базі даних Scopus, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 4 статті у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», 1 стаття у науковому виданні, що не входить до категорії фахових та 6 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, дає підстави стверджувати, що вони забезпечують належний рівень апробації результатів дослідження в науковому середовищі та підтверджують достатню повноту висвітлення основних положень дисертаційної роботи.

У статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, висвітлено ключові результати дослідження, зокрема методологічні засади формування та функціонування фінансово-економічного механізму воєнної підтримки України, здійснено ідентифікацію джерел формування державного бюджету та напрямів використання фінансових ресурсів в умовах російсько-української війни, обґрунтовано економічну роль міжнародної військової допомоги, проведено аналіз фінансової підтримки економіки України та досліджено особливості світових військових витрат у контексті сучасних безпекових викликів. Окремі результати дослідження апробовано в матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, де висвітлено питання динаміки оборонних видатків України, ролі міжнародної фінансової та військової допомоги, інвестиційних потреб держави, інструментів забезпечення фінансової безпеки та антикорупційних механізмів у період війни. Публікації

охоплюють усі основні напрями дисертаційного дослідження та відображають його наукову новизну, теоретичне значення і практичну спрямованість.

Таким чином, зміст опублікованих наукових праць забезпечує достатню повноту висвітлення основних результатів дисертаційного дослідження, а їх кількість і якість відповідають вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

6. Дискусійні положення та зауваження стосовно змісту дисертації

Попри належний рівень наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості отриманих результатів, окремі положення дисертаційного дослідження мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальших наукових обговорень та уточнень. До них належать наступні:

1. В тексті роботи як взаємозамінні вживаються поняття «військові видатки», «оборонні видатки» та «воєнні видатки» (зокрема, у таблиці 2.1 поряд фігурують «оборонні видатки» та «військові витрати», а в підрозділах 1.3 і 2.1 ці терміни чергуються в межах суміжних абзаців). Між тим у сучасному науковому обігу за ними закріпилися відмінні смислові акценти: «військові видатки» (англ. *military expenditure*) є усталеним поняттям міжнародної статистики, насамперед методології SIPRI, і застосовуються в міждержавних порівняннях; «оборонні видатки» (англ. *defence expenditure*) мають переважно бюджетно-функціональне та нормативне навантаження (видатки за функцією «Оборона», норматив НАТО у відсотках ВВП); тоді як «воєнні видатки» доцільно пов'язувати з витратами, безпосередньо зумовленими станом війни, на протипагу плановому утриманню збройних сил у мирний час. Зауважимо, що окреслений термінологічний аспект має радше дискусійний, ніж критичний характер, адже це зауваження жодним чином не стосується концептуального апарату дослідження: вибір ключового поняття «фінансово-економічний механізм воєнної підтримки» є цілком виправданим, оскільки наголошує саме на підтримці в умовах війни. Ідеться виключно про бажану уніфікацію слововживання в аналітичних фрагментах, що підвищило б термінологічну строгість викладу.

2. У підрозділі 2.2 авторкою здійснено ґрунтовний аналіз структури та обсягів міжнародної фінансово-економічної підтримки України, переконливо показано її системний і багатовекторний характер та обґрунтовано провідну роль зовнішніх джерел у покритті бюджетного дефіциту воєнного часу. Зокрема, наведені у праці дані засвідчують, що практично всі цивільні видатки державного бюджету фінансуються за рахунок зовнішньої допомоги, тоді як внутрішні доходи спрямовуються на потреби армії. Саме ця теза, що становить одну з сильних сторін аналітичної частини, водночас актуалізує питання, яке в роботі залишилося розкритим недостатньо повно. Якщо зовнішнє фінансування набуває системоутворюючого, а не допоміжного характеру, то воно перетворюється з ресурсу стійкості на самостійне джерело вразливості, оскільки робить обороноздатність держави похідною від політичної кон'юнктури країн-донорів. Авторка фактично підводить читача до цього висновку, наводячи приклад коригування пріоритетів допомоги після зміни адміністрації у США та фіксуючи затримки й цільові обмеження зовнішніх траншів, проте не доводить це спостереження до системного аналізу. Поза увагою залишилися щонайменше три аспекти: кількісна оцінка порогу критичної залежності (за якого частка зовнішнього фінансування створює загрозу безперервності оборонних видатків); диференціація ризиків за типами донорів та інструментів (двостороння допомога, інституційні механізми ЄС, програми МВФ і Світового банку мають різний ступінь політичної обумовленості та передбачуваності); а також сценарне моделювання наслідків скорочення чи призупинення підтримки. З огляду на це доцільним було б доповнити дослідження аналізом ризиків довгострокової залежності фінансового забезпечення воєнних потреб від зовнішніх джерел та розробкою сценаріїв їх мінімізації — зокрема через визначення цільових орієнтирів поступового нарощування частки внутрішнього фінансування, інституціоналізацію довгострокових зобов'язань партнерів та формування резервних механізмів на випадок скорочення допомоги.

3. У підрозділі 2.1 авторкою переконливо показано трансформацію структури доходів державного бюджету в умовах війни та обґрунтовано активізацію

фіскальної мобілізації як одного з ключових механізмів забезпечення оборонних потреб. Заслугує на схвалення детальний аналіз конкретних податкових нововведень — підвищення військового збору до 5% з розширенням кола платників, запровадження фіксованих авансових платежів для АЗС, підвищення податку на прибуток банківських установ з 25% до 50%, оподаткування пунктів обміну валют та перегляду рентних платежів. Саме ця ретельність у документуванні фіскальних заходів робить особливо помітною незавершеність їхньої аналітичної інтерпретації. Авторка послідовно фіксує *нарощування* податкового навантаження, проте розглядає кожен захід переважно з позиції його бюджетної віддачі, не порушуючи питання про межу, за якою подальше розширення податкової бази стає контрпродуктивним. Між тим у самій роботі присутні емпіричні передумови для постановки цього питання: констатовано скорочення податкових надходжень через втрату територій, виробничих потужностей і міграцію населення, а також падіння податку на прибуток внаслідок збитковості бізнесу. Тобто в тексті одночасно зафіксовано *звуження* економічної бази оподаткування і *посилення* фіскального тиску на ту базу, що залишилася, — а це є класичною конфігурацією, за якої зростання ставок здатне прискорювати тінізацію та згортання господарської активності, нівелюючи очікуваний фіскальний ефект. Логічним продовженням цього спостереження мав би стати аналіз меж фіскальної мобілізації — зокрема через звернення до співвідношення між номінальним підвищенням ставок і фактичною зміною надходжень (*показовим є зафіксований самою авторкою факт недовиконання планових показників за ПДВ та акцизами попри номінальне зростання надходжень, що опосередковано вказує на вичерпання резервів екстенсивного нарощування фіскального тиску*), а також через оцінку ризику переміщення суб'єктів господарювання в тіньовий сектор. Без такого аналізу теза про фіскальну мобілізацію як пріоритетний внутрішній ресурс залишається односторонньою, оскільки не враховує зворотного зв'язку між податковим навантаженням і податкоспроможністю економіки. З огляду на це питання щодо меж і можливостей подальшого розширення податкової бази, з

урахуванням необхідності недопущення надмірного фіскального навантаження та пригнічення економічної активності, потребує додаткового обґрунтування.

4. У підрозділі 3.1 авторкою обґрунтовано доцільність переходу від централізованої до гібридної моделі оборонних закупівель і переконливо розкрито переваги децентралізованого механізму на прикладі платформи Bravel Market та екосистеми DOT-Chain Defence — насамперед скорочення часу від формування потреби до постачання (5–14 днів), усунення посередницьких ланок, розширення доступу виробників, зокрема стартапів, до ринку та прискорення впровадження інновацій. Заслугує на схвалення детальний аналіз функціоналу платформи та процедури взаємодії виробників із замовниками, що засвідчує глибоке занурення авторки в практику сучасних оборонних закупівель. Водночас аргументація на користь децентралізованої моделі вибудована переважно в логіці її переваг, тоді як симетричний аналіз притаманних їй ризиків залишився фрагментарним. Прикметно, що окремі з цих ризиків авторка фактично називає сама, але не розгортає: констатовано, що децентралізація «ускладнює логістичне забезпечення через відсутність уніфікації технічних стандартів» і що вона «характеризується підвищеною ймовірністю локальних корупційних практик». Ці тези подані принагідно й одразу нейтралізуються оптимістичним припущенням, що відповідні вади «можна викорінити завдяки впровадженню цифрових інструментів», — проте саме це припущення й потребує доведення, а не констатації. Поза увагою залишилася низка системних ризиків, що логічно впливають із самої природи моделі: фрагментація номенклатури та втрата сумісності озброєння, що суперечить задекларованому в роботі курсу на стандарти НАТО; ризик нерівномірного забезпечення підрозділів залежно від їхньої спроможності самостійно орієнтуватися на ринку та фінансової бази відповідних громад; послаблення централізованого контролю якості за рахунок допуску некодифікованих виробів; а також залежність боєздатності від безперебійності й кіберстійкості самої цифрової платформи. Симптоматично, що ризики централізованої моделі авторка проаналізувала значно повніше (бюрократизація, корупційні схеми, посередництво, засекреченість), тоді як

децентралізована модель постала переважно як їх вирішення. Така асиметрія оцінювання послаблює висновок про взаємодоповнюваність двох моделей, оскільки коректне обґрунтування їх поєднання потребує співмірного аналізу сильних і слабких сторін кожної. З огляду на це аргументація на користь децентралізованого механізму фінансування оборонних закупівель потребує доповнення системним аналізом супутніх йому ризиків та механізмів їх мінімізації.

5. У підрозділі 3.3 авторкою окреслено перспективні напрями формування повоєнного оборонного потенціалу України та обґрунтовано перехід від ресурсно-акумулятивної до інноваційно орієнтованої моделі його розвитку. Заслужовують на увагу запропоновані інституційні формати залучення приватного капіталу в оборонну сферу (*концепція Defence City як інтегрованого інноваційно-промислового кластера та платформа UCDI Investor Club, а також аналіз динаміки інвестицій у вітчизняний сектор оборонних технологій, що засвідчує перспективність обраного напрямку*). Водночас низка пропозицій цього підрозділу залишається на рівні стратегічного цілепокладання, не доведеного до операційних механізмів реалізації. Це особливо помітно з огляду на те, що в попередніх підрозділах роботи авторка демонструє здатність до конкретного, інструментально насиченого аналізу (*детальний розбір платформи Brave1 Market, процедур закупівель, фіскальних інструментів*), — на цьому тлі рекомендації щодо розвитку ОПК виглядають менш розробленими. Так, теза про мультиплікативний ефект оборонних інвестицій та інтеграцію військових технологій у цивільну промисловість постулюється, але не підкріплюється описом механізму такої конверсії; пропозиція щодо податкових стимулів для реінвестування прибутку не супроводжується оцінкою їх бюджетної ціни та критеріїв надання; запропоновані фонди співінвестування за участю держави згадані без визначення моделі розподілу ризиків, джерел капіталізації та порядку відбору проєктів. Аналогічно, ідея інтеграції України в міжнародні інноваційні екосистеми та програми подвійного призначення (зокрема за аналогією з європейськими інструментами) подана як напрям, але без аналізу інституційних і правових передумов входження, режимів

експортного контролю та механізмів захисту чутливих технологій. При цьому не виникає жодних сумнівів, що концептуальний характер частини рекомендацій є до певної міри об'єктивно зумовленим — як новизною самих інституційних форм, так і невизначеністю параметрів повоєнного середовища, на що авторка слушно вказує.

Разом з тим, висловлені зауваження та рекомендації не зменшують науково-теоретичної та практичної цінності роботи й не відображаються на загальній позитивній оцінці дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження ГАВРИШ Анастасії Анатоліївни на тему: «Фінансово-економічний механізм воєнної підтримки України», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (з усіма змінами), а її авторка, Гавриш Анастасія Анатоліївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового
господарства і міжнародних
економічних відносин Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Наталія РЕЗНІКОВА

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to Nataliya Reznikova, is written next to the official stamp.